

**Законодавче регулювання в
країнах Європейського Союзу питання
правового закріплення кластерів як
суб'єкта економічних відносин та
інструмента позиціонування регіонів
в Європейському економічному
просторі**

Інформаційна довідка, підготовлена
Європейським інформаційно-
дослідницьким центром на запит
народного депутата України

Кластер — термін має різні значення в економіці і різне смислове навантаження в різних куточках Європи. Кластери варіюють від невеликих мереж малих, середніх підприємств у обмежених географічних зонах до "мега-кластерів" у Данії або Фінляндії, які складають значну частину економіки.¹

Поняття терміну кластер:

- **Кластер** - географічна концентрація подібних, суміжних або додаткових підприємств з активними каналами для бізнес-транзакцій, комунікацій та діалогу, що поділяють спеціалізовану інфраструктуру, робочі ринки та послуги і мають спільні можливості або загрози.

- **Кластер** - це галузеве, територіальне та добровільне об'єднання підприємницьких структур, які тісно співпрацюють із науковими (освітніми) установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції і сприяння економічному розвитку регіону.

- **Кластер** - мережа постачальників, виробників, споживачів, елементів промислової інфраструктури, дослідницьких інститутів, взаємозалежних у процесі створення додаткової вартості.

- **Кластер** - група розташованих на території поселення або поблизу його взаємозалежних підприємств та організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного.

- **Кластер** являє собою групу локалізованих взаємозалежних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вузів та інших організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного.

В країнах ЄС протягом останніх десятиліть кількість **кластерної політики** та **кластерних організацій** зростає. **Кластерна політика** може бути визначена як конкретні зусилля уряду з підтримки розвитку кластерів.

Кластерні політики можна розділити на три категорії:²

1) Перша, найбільш горизонтальна «політика сприяння» спрямована на створення загального сприятливого макроекономічного середовища в підприємницькій та бізнес сфері для зростання та інновацій, яка буде опосередковано стимулювати виникнення і динаміку кластерів;

2) Друга включає «традиційну рамкову політику» у відношенні до промисловості, МСП, наукових досліджень, інновацій, регіонів, які часто використовують кластерний підхід як інструмент підвищення її ефективності;

3) Третя «політика розвитку» запроваджується з метою створення, мобілізації та укріплення певної категорії кластеру в результаті ініціатив конкретних секторальних груп. Можна стверджувати, що саме ця політика є «кластерною політикою».

Кластерна політика в країнах-членах ЄС дуже різна, але всі країни мають схожу мету – підтримка появи та розвитку кластерів. Кластерна політика в країнах-членах ЄС найчастіше є

¹ Кластер (економіка) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кластер_\(економіка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кластер_(економіка)).

² Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/2_UA.pdf.

частиною регіональної політики розвитку, політики в сфері науки і технологій та промислової політики.³

Політика і реалізація політики на різних рівнях

Рівень розробки політики	Директиви Законодавство Документи комунікації політики (Policy communication documents)	} Рівень ЄС Національний рівень
Рівень реалізації політики	Програми Фонди Організації Органи управління	

Кластерна політика варіюється в залежності від держав-членів, причина в тому, що це часто підхід "від низу до верху", підлаштований під потреби галузей промисловості.

Держави-члени відповідно до типів кластерної політики

Національна політика	Франція, Люксембург, Латвія, Литва, Португалія, Чехія, Греція, Польща, Румунія, Болгарія, Фінляндія
Регіональна політика	Бельгія
Національні рамки для регіональної політики	Австрія, Німеччина, Угорщина, Італія, Швеція, Великобританія, Іспанія
Різні ініціативи політики (policy initiatives)	Естонія, Данія, Ірландія, Нідерланди, Словаччина, Кіпр, Словенія, Мальта

Країни можуть бути розділені на три групи з точки зору віку кластерної політики (або елементів кластерної політики в іншій політиці, чи ініціатив в разі, якщо вони не мають кластерної політики).

Періоди (роки) кластерної політики в країнах ЄС

До 2000 року	2000-2005 роки	Після 2005 року
Австрія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Іспанія, Великобританія.	Чехія, Бельгія, Греція, Ірландія, Люксембург, Мальта, Словенія.	Франція, Болгарія, Кіпр, Латвія, Литва, Португалія, Словаччина.

³ Eco-innovation and national cluster policies in Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/eco/uploaded/pdf/1315915223865.pdf>.

Порівняльна аналіз розробки та реалізації кластерної політики в країнах-членах ЄС

Країна	Термінологія	Початок запровадження кластерної політики	Рівень кластерної політики	Відповідальні органи	Характеристика кластерної політики країни
Австрійська Республіка ⁴	Cluster, Netzwerk, Unternehmensnetzwerk, Wirtschaftskomplex, Kompetenzzentrum, Technopol.	З 1995 року	Регіональний рівень	<p>Федеральні Міністерства: Федеральне Міністерство Економіки і Праці, Федеральне Міністерство Транспорту, Інновацій та Технологій, Федеральне Міністерство Науки та Досліджень, Федеральне Міністерство Фінансів.</p> <p>Агентства: Австрійське Агентство просування досліджень, Австрійська Економічна Служба, Федеральна Економічна Палата Австрії, Австрійське</p>	<p>Національні кластерні програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Життя Наука Австрія (LISA, Life Science Austria); - Компетентні центри з визначних технологій (Competence Centres for Excellent Technologies); - Protec-NET plus; - REG plus; - Співпраця в галузі досліджень та інновацій з Центральною та Східною Європою (CIR-CE); - FIT-IT; - Go international (програми підтримки інтернаціоналізації австрійської економіки); - ERP-Fund (European Recovery Programme Fund). <p>На національному рівні немає кластерної політики, але є декілька стратегічних національних путівників (guidelines) політики стосовно економічного зростання, інновацій</p>

⁴ Country report: Austria [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=8e887503-e1ff-4222-98fd-a386558049a8>.

				Бізнес Агентство. Федеральні Агентства.	та зайнятості, що включають кластерну політику. Національний План Дій з Інновацій, Стратегія 2010 - Перспективи досліджень, технологій та інновацій в Австрії. Регіональна політика: Стратегічна програма «Інноваційна Верхня Австрія 2010», WIN Стратегія - План регіонального розвитку 2004 Нижньої Австрії.
Королівство Бельгія⁵	Фламандське визначення кластера – інноваційні та виробничі системи, що працюють на мезоекономічному рівні. Валлонське визначення кластера. Кластер – це організаційний підхід системи виробництва, що встановлюється за ініціативи компаній та характеризується добровільним розвитком між		Регіональний рівень		Бельгійський Федеральний Державний Сервіс для Економіки, малих і середніх підприємств, приватних підприємств та енергетики не має національної політики або програм для підтримки кластерів. Існує ряд регіональних програм.

⁵ Country report: Belgium [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=a1b0740a-7fa5-4134-b5f6-6f4e1c85d4df>.

	компаніями комплементарних відносин, вертикальні або горизонтальні, прибуткові - неприбуткові, просування спільного бачення розвитку.				
Республіка Болгарія⁶	Клъстери, Свързани производства, Гроздове, промишлени съвкупности.	2004 рік	Національний рівень	Міністерство Економіки: Управління політики підприємництва – напряму відповідає за розробку політики заохочення об'єднання фірм в кластери за територіальним та секторальним принципом, Виконавче Агентство з МСП.	Міністерство Енергетики та Економіки розробило та офіційно затвердило Національну Стратегію Розвитку Кластерів та План дій з розвитку кластерів (2006). Національні програми: - Phare проект BG 2005 / 017-586.04.02 Ініціативи з розвитку кластерів (технічна допомога і система грантів).
Естонська Республіка⁷	klaster	2006 р.	Національний рівень	Департамент Економічного Розвитку при Міністерстві Економіки та Зв'язку	Кластерна політика в країні інтегрована в політику інноваційних досліджень і розвитку, та є її компонентом. Найближче пов'язаною політикою до кластерної політики є

⁶ Country report: Bulgaria [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=100175>.

⁷ Country Report: Estonia [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=100171>.

				<p>відповідальний за реалізацію політики. Enterprise Estonia є виконавчим агентством, що відповідає за здійснення структурного фінансування ЄС в Естонії.</p>	<p>Інноваційна стратегія «Естонія заснована на знаннях» 2007-2013, метою якої є підтримка інновацій, підприємництва, конкурентоспроможності шляхом проведення наукових досліджень та розробок, а також дослідження загального сприятливого інноваційного середовища. Головною метою кластерної політики є створення мережі, залучення інвестицій та інтернаціоналізація. Регіональні агентства/організації, що займаються розвитком кластерів, урядом не підтримуються. Організацій, що займаються виключно розвитком кластерів, немає. Програми кластерного розвитку: Пілотна програма підтримки кластерного розвитку (фінансується ЄС).</p>
Італійська Республіка		З 1990-х рр.	Національний та Регіональний рівень	Регіональні органи влади і керівні органи	<p>В Італії кластери чи промислові райони, як їх ще називають, вже існують протягом тривалого часу. В законі відображаються загальноствановлені рамки, відповідно до яких промислові райони можуть бути визначені як такі, можуть отримати вигоду з різних програм і брати участь в різних видах діяльності на регіональному рівні. У 2009 році було прийнято новий Закон про мережеві контракти, що спрямований на підтримку співпраці між малими та середніми підприємствами з метою підвищення їх інноваційного потенціалу, досліджень та розвитку.</p>

					Закон про Малий бізнес (підтримка та розвиток мережевих зв'язків).
Республіка Польща⁸	klaster, grono, sieć współpracy/ sieć współpracy pomiędzy sektorem nauki, samorządami i przedsiębiorcami, lokalny system produkcji, kompleks przemysłowy.	2006 р.	Національний та регіональний рівень	1) Міністерство Економіки: Департамент Економічного розвитку та Департамент Інструментів Підтримки; 2) Міністерство Регіонального Розвитку: Департамент з управління програмами з конкурентоспроможності та інноваційності та Департамент з Координації Регіональних програм; 3) Міністерство Науки та Вищої освіти: Відділ Впровадження та інновацій, Департамент Європейських Фондів. 4) Польське Агентство з розвитку підприємництва;	2004 р. розроблений, але не підтриманий законопроект про сімейні-бізнес кластери . 2005 р. затвержено законопроект про деякі форми підтримки інноваційної діяльності Польського Агентства з розвитку підприємництва . Кластерна політика в Польщі є частиною Національної Програми Реформ 2020, політики регіонального економічного розвитку, політики інновацій та технологій, політика секторальної промисловості. Національні програми: - Програма тренінгів зі сприяння кластеризації; - Пілотний проект: підтримка кластерів (фінансування з державного бюджету); - Робоча програма 2007-2013: інноваційна економіка; - Робоча програма 2007-2013: Людський капітал. Регіональні програми воєводств країни.

⁸ Country Report: Poland [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=2e58f166-0512-41a1-8219-9383c128f0d1>.

				5) Агентство промислового Розвитку; 6) Регіональні Департаменти.	
Румунія⁹	Cluster (Поставнова Уряду від 2006 р., що затвердила Програму Стимулювання досліджень, розвитку та інновацій), entitati din infrastructura de inovare si transfer tehnologic (суб'єкти передачі інновацій та технологій - це поняття використовувалося в Постанові Уряду 406/2003 р.)	2010 р.	Національний рівень	Міністерство економічної торгівлі та бізнес середовища, Міністерство Науки, Досліджень та Молоді, Національний Орган з наукових досліджень.	Національні кластерні програми: - Національна Програма Реформ (NPR) План Дій; - Програма «Економіка заснована на знаннях». В Румунії не має певного закону, що стосується кластерів, але кластери є частиною національних, регіональних, галузевих стратегій, політики і планів. Національна Програма Реформ - Лісабонська стратегія 2006. , передбачає виділення коштів на різні кластерні політики.
Республіка Угорщина		2007 р.	Національний рівень	Міністерство економіки	Основною метою кластерної політики є підвищення рівня розвитку інновацій, конкурентоспроможності та зайнятості в країні.
Фінляндська Республіка¹⁰	Поняття кластер у Фінляндії не відповідає поняттю	1996 р.	Національний рівень	Міністерство досліджень, Міністерство	Національні кластерні програми: - Програма Фінський Центр Експертизи; - Технологічні програми TEKES (надання

⁹ Country Report: Romania [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=100154>.

¹⁰ Country report: Finland [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=100170>

	<p>кластер на рівні ЄС. У Фінляндії кластер – це центр економічної діяльності.</p> <p>Терміни: osaamiskeskus, osaamiskeskittymä, klusteri, osaamisklusteri, tietämyskeskus, alueellinen innovaatiopolitiikka, toimialklusteri, teollinen klusteri.</p>			промисловості	<p>фінансових ресурсів, мережевих і експертних послуг в областях, які є важливими для Фінської економіки та бізнес-життя).</p> <p>Реалізація Національної Промислової Стратегії.</p>
Чеська Республіка¹¹	klastr	2005 р.	Національний рівень	Міністерство промисловості і торгівлі: CzechInvest – агентство міністерства, що відповідає за реалізацію кластерної політики.	<p>Національні кластерні програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Програма підтримки кластерів; - Кооперація – підпрограма підтримує створення і подальший розвиток коопераційних форм корпорацій: кластерів, осередків передового досвіду (нанотехнології, біотехнології), технологічних платформ. <p>Програмні документи (policy papers) на національному рівні: Національна кластерна стратегія 2005-2008.</p> <p>Кластерна політика є частиною політики інновацій та технологій, регіональної політики економічного розвитку, політики підприємництва та малого і середнього</p>

¹¹ Country Report: Estonia [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=100171>.

					бізнесу.
--	--	--	--	--	----------

*Інформацію підготувала Валентина Головань,
аналітик ЄІДЦ*